

Питання реалізації фахових компетентностей у студентів-музикантів факультету мистецтв

Н. С. Іліницька

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна
Corresponding author. E-mail: ilinickaya.natalya1@gmail.com

Paper received 07.02.20; Accepted for publication 20.02.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-222VIII90-02>

Анотація. Зміни, які відбуваються у вищій освіті, спонукали автора детально розглянути практичне впровадження предметних (фахових) компетентностей студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Актуалізація фахових компетентностей у музично-педагогічній підготовці студентів-музикантів відбувається у процесі вивчення предметів інструментально-виконавського, теоретичного циклів та написання дипломних досліджень. Розглянуто етапи роботи студентів над музичними творами: розучування, запам'ятовування, оволодіння технічними навичками, робота над художньо-образними задачами та емоційним концертним виконанням. Ця етапність проходила у студентів як самостійно, так і з частковою або постійною педагогічною підтримкою викладача. Реалізація означених компетентностей сприяє професійно-особистісному розвитку студентів-музикантів факультету мистецтв.

Ключові слова: предметні фахові компетентності, студенти-музиканти, професійна підготовка, фахові дисципліни.

Вступ. Постановка проблеми. Одним із актуальних завдань сучасної освіти є залучення в освітній процес фахових компетентностей, тобто спрямування навчання на засвоєння знань і різноманітну музично-педагогічну діяльність, яку студенти будуть використовувати у реальному житті для вирішення практичних завдань, зокрема і фахових.

Упровадження у навчальний процес фахових компетентностей допоможе студентам сформуванню комплексу знань, умінь, навичок та досвіду для подальшої музично-педагогічної діяльності.

Короткий огляд публікацій із теми. Дослідженням з питань професійної компетентності вчителів музичного мистецтва присвячені праці сучасних науковців (Л.Гаврілової, Є.Горбатової, А.Козир, Л.Масол, В.Орехової та ін.). Так, Л.Масол поняття професійної компетентності вчителя музичного мистецтва трактує як готовність до виконання музично-педагогічної діяльності, спроможність використовувати набуті знання, уміння, навички в житті. Науковець стверджує, що професійна компетентність має особистісно-діяльнісний і міжпредметний характер, зауважуючи, що будь-який тип компетентності обов'язково включає універсальні людські якості й здібності, які не залежать від сфери їх вияву [2, с.232; 6].

Ми погоджуємося з думкою А.Козир про те, що професійна компетентність учителя музики виходить далеко за межі вузького поняття педагогічних здібностей та знань у певній мистецькій галузі. До нього входить сукупність мистецтвознавчих та загальнопедагогічних знань, умінь і навичок, питання творчого використання ціннісного досвіду, теоретико-практичної готовності до його використання [2; 4].

Мета. Метою статті є розглянути особливості практичного формування предметних фахових компетентностей у студентів-музикантів факультету мистецтв на заняттях із дисциплін інструментально-виконавського та теоретичного циклів.

Матеріали і методи. У процесі музичної освіти відзначається значна роль компетентностей, які зародилися у педагогіці у 80-х рр. ХХ ст., після того, як у 1988 р. в журналі «Перспективи. Питання освіти» вийшла

публікація В.Ландшеер «Концепція мінімальної компетентності». У даній статті автор розглядає компетентність, професійну компетентність, професійну компетенцію особистості як складову мети освіти. При цьому компетентність у найширшому сенсі розумілася як «поглиблене знання предмета або засвоєне уміння» [5].

У педагогіці ХХІ ст. визначилася позиція ставлення до результату професійної освіти не лише як до кількісного накопичення знань, умінь і навичок а, насамперед, як до безпосередніх змін у життєвій позиції студента, тобто його перехід на нову якість: саморозвиток, становлення його суб'єктності [3].

Розроблений групою науковців (В.Лабунець, А.Омельченко, Т.Смирнова, І.Сташевська) стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціалізації 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво) розкриває перелік фахових компетентностей для впровадження у навчальну діяльність студентів-музикантів [8].

Розглянемо, яким чином відбувається формування компетентностей у навчальному процесі студентів-музикантів факультету мистецтв, деякі з них проаналізуємо більш детально.

Перша: здатність користуватися символікою і сучасною термінологією музичної мови. Ця компетенція розвивається на заняттях інструментально-виконавського циклу. Саме тому до програми технічних заліків, на яких студенти виконують гама та етюди, ми додали вивчення низки музичних термінів для студентів перших-третьох курсів із урахуванням диференціації вимог до технічного заліку на кожному курсі.

Друга: здатність розкривати системно-структурні зв'язки музикознавчих, музично-педагогічних, культурологічних, частково методичних понять. Для напрацювання системно-структурних зв'язків музикознавчих, музично-педагогічних понять, ми пропонуємо нашим студентам підготовку різного рівня складності різноманітних анотацій до музичних творів, які вони грають на спеціальному інструменті. Наприклад: студенти молодших курсів готують анотацію до твору для слухання музики у школі або дошкільному закладі

освіти, яку вони представляють на академічному (кафедральному) інструментальному конкурсі. Участь у цьому конкурсі беруть всі студенти, тому що дитячий репертуар дозволяє розкритися кожному виконавцю-інструменталісту, незалежно від музичної підготовки.

Третя: здатність до перенесення системи фахових знань у площину навчального предмета «Музичне мистецтво», структурування навчального матеріалу, проектування та організація власної діяльності. Означена компетентність має декілька складових: організація власної діяльності відбувається вже з перших кроків навчання за допомогою педагогічного керівництва на індивідуальних заняттях (з основного музичного інструмента, диригування, вокалу). Студенти навчаються структурувати навчальний матеріал та перенести ці фахові знання у площину навчальних предметів спеціальності «Музичне мистецтво». Поступово ця компетентність розширюється і доповнюється не лише на індивідуальних заняттях, але й на заняттях із предметів теоретичного циклу.

Четверта: уміння виявляти музикальність, виконавські, інтерпретаційні, артистичні уміння, виконавську надійність учителя музичного мистецтва. На заняттях із дисциплін інструментально-виконавського циклу викладачі постійно працюють зі студентами над удосконаленням умінь виконання музичних творів в процесі гри на інструменті (фортепіано, баян, бандура і т.п.), над навичками інтерпретації. І саме в інтерпретації та через художню інтерпретацію формується, розвивається й реалізується художньо-творчий потенціал особистості, студента-музиканта, майбутнього вчителя музичного мистецтва.

У фортепіанній педагогіці розвиток виконавських навичок у студентів є одним із важливих аспектів у навчальному процесі та потребує засвоєння спеціальних знань. Постійні та системні вправи допомагають формуванню навичок, за допомогою яких виконавець зможе не лише швидко та технічно виконати музичний твір, але й розкрити його зміст та художньо-образну сторону [1].

Формування артистизму у студентів-виконавців обумовлено змістом навчальних дисциплін, які включають теоретико-практичні та творчо-виконавські задачі, вирішення яких спонукає мотивацію до самоосвіти та оволодіння основами професійної виконавської майстерності, артистичними та виконавськими вміннями [9].

Всі ці уміння та навички студенти мають можливість використати на різноманітних музичних творчих заходах, які проводяться у навчальному закладі, та різних закладах міста (школи мистецтв, заклади загальної середньої освіти тощо).

П'ята: здатність застосовувати елементи теоретичного та експериментального дослідження для підвищення ефективності мистецько-педагогічної діяльності. Елементами дослідження та пошукової роботи студенти опановують під час підготовки дипломних та магістерських робіт на першому (бакалаврському рівні) вищої освіти та під час здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Дипломна робота є завершальним етапом освіти випускника вищого навчального закладу і як одна зі спеціальних форм наукової роботи має свої кваліфікаційні

ознаки. Виконання такої роботи є не стільки вирішенням наукової проблеми, скільки свідченням того, що студенти навчилися самостійно вести науковий пошук, бачити професійні проблеми і знати найбільш загальні методи та прийоми їх розв'язування [7, с.4]. Студенти вміють об'єднати загальнопедагогічні знання зі знаннями музично-педагогічного напрямку та фахової підготовки.

Наведемо декілька прикладів тем наукових робіт, над якими працювали студенти та їх наукові керівники факультету мистецтв Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. На першому (бакалаврському рівні) вищої освіти: «Розвиток музичного мислення учнів молодших класів в процесі слухання музики», «Використання синестезії на уроках «Музичне мистецтво» та «Мистецтво» в початковій школі», «Розвиток художньо-аналітичного мислення учнів підліткового віку на уроках музичного мистецтва».

Теми досліджень слухачів магістратури (другого (магістерського) рівня вищої освіти): «Концертна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки», «Розвиток навичок художньої інтерпретації у студентів факультету мистецтв у процесі фортепіанної підготовки», «Формування педагогічних переконань викладача акордеона в процесі фахової підготовки в закладах педагогічної освіти», «Розвиток творчої самостійності майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі підготовки фортепіанних колекцій», «Удосконалення технічних навичок виконавців в процесі викладання предмета «Основний музичний інструмент» (баян)».

Аналіз тем дипломних досліджень свідчить про різноманітні інтереси як у студентів, так і їх керівників щодо питань музичної педагогіки.

Шоста: здатність відчувати і демонструвати емоційну чутливість, рефлексію, ціннісне ставлення до музичних творів, здійснювати активне сприймання, запам'ятовування, збереження, відтворення і художньо-педагогічне тлумачення змісту і смислу творів мистецтва. Робота над цією компетентністю ведеться викладачами-інструменталістами на всіх курсах. Звичайно, враховується рівень підготовки та навченість кожного студента-музиканта. Всі музичні твори з навчальної програми потребують вивчення змісту та смислу. На молодших курсах це вивчення відбувається за постійної педагогічної підтримки. Викладач разом зі студентом проходить всі етапи: розучування, запам'ятовування, оволодіння технічними навичками, робота над художньо-образними задачами та емоційним концертним виконанням на академконцерті або мистецькому заході. На старших курсах ця робота ведеться студентом-музикантом більш самостійно, хоча, необхідно зауважити, що викладач постійно контролює вивчення студентом музичного твору і при помилках у роботі завжди корегує цей процес.

Сьома: здатність здійснювати добір методів і засобів діагностування, корекції особистісного і музичного (художнього) розвитку учнів, педагогічного супроводу процесів соціалізації та професійного самовизначення художньо обдарованих учнів. Особливість цієї компетентності, на нашу думку, в тому, що здатність до добору засобів діагностування, корекції осо-

бистісного і музичного розвитку практично не формується при вивченні предметів інструментально-виконавського циклу. Більш предметно її формування відбувається під час засвоєння предметів теоретичного циклу: «Музична педагогіка», «Музична психологія», «Методика музичного виховання в дошкільному закладі», «Методика музичного виховання в школі».

Під час засвоєння знань із означених предметів майбутні учителі музичного мистецтва вирішують низку завдань щодо активізації творчої діяльності в системі професійної підготовки, розвитку методу тестування при діагностиці музичних здібностей, створення музично-комунікативних ситуацій для корекції особистісного і музичного розвитку за музично-психологічними законами; визначення мети і основних завдань на заняттях і в повсякденному житті з урахуванням сучасних вимог до розвитку особистості дитини дошкільного закладу; стимулювання учнів до творчого самовираження в музичній діяльності з обдарованими учнями, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів загальноосвітньої школи тощо.

Восьма: уміння свідомо обирати шляхи вирішення непередбачуваних проблем у професійній діяльності. У сучасних умовах закладам вищої освіти необхідно налаштовувати постійні зв'язки з потенційними роботодавцями та враховувати їхні вимоги щодо професійної підготовки майбутніх фахівців. Вимоги до майбутніх вчителів постійно змінюються, корегуються, тому викладачі при роботі зі студентами-музикантами, прогножуючи непередбачувані ситуації у професійній роботі, на заняттях із предметів інструментально-виконавського циклу розглядають проблемні ситуації. Наприклад:

- викладач дає завдання студенту провести віртуальний музичний захід або концерт-лекцію (при підготовці до яких студент має продумати, які саме та скільки музичних номерів він планує включити у захід; визначити тематику концерту; з'ясувати, чи враховано рівень музичної підготовки та можливості учнів-виконавців).
- студент уявляє себе у ролі вчителя (які будуть рекомендації учневі перед його виходом на сцену?)
- реакція студента-вчителя після вдалого або невдалого виступу його учня;
- студент старших курсів відбирає твори для формування музичної колекції (за яким принципом відбуватиметься вибір тематики колекції та музичних творів) тощо.

На нашу думку, студент, вирішуючи ці завдання на такому початковому рівні, буде готовим до деяких непередбачуваних ситуацій у своїй професійній діяльності і якщо йому зустрінеться інша ситуація, він буде емоційно та морально готовий до її вирішення.

Дев'ята: відповідальність за забезпечення охорони життя і здоров'я учнів у навчально-виховному процесі та позаурочній діяльності. Кожен викладач повинен знати елементарні санітарні правила, гігієнічні вимоги до параметрів мікроклімату в класі із урахуванням природних умов. Існує ряд правил для охорони голосу, які виконує викладач-вокаліст, враховуючи вікові особливості учнів, із якими він працює.

Проаналізуємо правила профпедагтики профзахворювань, як слід знати і дотримуватись студентам-піаністам, щоб попередити лікування. Особливу увагу необхідно приділити правильній посадці за інструментом Сутула, згорблена постава ускладнює роботу. Тому положення корпусу – це перше, на що слід звертати увагу при організації апарату учня. Головним відчуттям правильності постави повинно бути відчуття «стержня», що проходить вертикально уздовж спини [10, с.19]. Наступна вправа для звільнення кисті рук. Необхідно уявити, що ваша рука - це великий пензлик і ви малюєте на вертикальній поверхні (вгору-вниз). При цьому важливо не поспішати та слідкувати за тим, щоб рухи були вільні. Під час виконання вправ потрібно слідкувати за диханням, яке має бути спокійним та безшумним. Ми навели приклади лише найважливіших правил, існує ще низка гімнастичних вправ, ознайомитись із якими можна у спеціальній літературі.

Висновки. Отже, у статті ми розкрили практичні аспекти формування предметних фахових компетентностей під час практичного процесу навчання студентів-музикантів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. Основою педагогічної діяльності є актуалізація цих компетентностей під час засвоєння фахових предметів інструментально-виконавського циклу («Основний музичний інструмент» (фортепіано, баян), «Акомпанемент») та їх формування під час опанування навичками та вміннями із предметів теоретичного циклу («Музична педагогіка», «Музична психологія», «Методика музичного виховання в дошкільному закладі», «Методика музичного виховання в школі»), що допоможе студенту факультету мистецтв оволодіти музичними знаннями, покращити загальну, музичну, виконавську, педагогічну підготовку, що є необхідними умовами для досягнення високого рівня професійної майстерності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабяк А.Е. Формирование исполнительских навыков как основа обучения игре на фортепиано.//<https://nsportal.ru/kultura/muzykalnoe-iskusstvo/library/2016/06/19/formirovanie-ispolnitelskih-navykov-kak-osnova>
2. Гаврілова Л., Орехова В.. Структура мистецтвознавчої компетентності майбутніх учителів музики початкової школи//Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2017, № 5 (69) с.230-240.
3. Горбатова Е.В. Компетентностный подход в системе музыкально-педагогического образования студентов.//<https://pedsovet.su/load/117-1-0-37167>
4. Козир А. В. Педагогічні умови формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін//Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2012, Вип. 11 (246), С. 11–17.
5. Ландшеер В. Концепция «минимальной компетентности»//Перспективы. Вопросы образования, 1988, №1.
6. Масол Л. М. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегративної мистецької освіти: метод. посіб. для вчителів / за наук. ред. Л. Масол//Київ, вид-во: Педагогічна думка, 2010, 228 с.
7. Опорно-інструктивні матеріали до написання та захисту курсових і дипломних робіт: метод. реком. / укладачі О. Л. Шквир, Г. І. Дудчак.//Хмельницький, ХГПА, 2015, 40 с.

8. Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузь знань – 01 Освіта, спеціальності – 014 Середня освіта. Предметна спеціалізація 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво). / Розробники: Смирнова Т.А., Лабунець В.М., Стаськівська І.О., Омелченко А.І.//Київ: Міністерство освіти і науки України, 2017, 10 с.
9. Чванова А. Н. Формирование артистизма у музыкантов-исполнителей: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Самара, 2005, 194 с.
10. Шмидт-Шкловская А. О воспитании пианистических навыков.//Издание 2-е, Издательство «Музыка», Ленинградское отделение, 1985, 70 с.

REFERENCES

1. Babyak A.E. Formirovanie ispolnitelskih navykov kak osnova obucheniya igre na fortepiano.//<https://nsportal.ru/kultura/muzykalnoe-iskusstvo/library/2016/06/19/formirovanie-ispolnitelskih-navykov-kak-osnova>
2. Gavrilova L., Oryexova V.. Struktura my`stecztoznachchoyi kompetentnosti majbutnix uchy`teliv muzy`ky` pochatkovoyi shkoly`//Pedagogichni nauky`: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi, 2017, vol.5 (69) s.230-240.
3. Gorbatova E.V. Kompetentnostnyiy podhod v sisteme muzyikalno-pedagogicheskogo obrazovaniya studentov.//<https://pedsovet.su/load/117-1-0-37167>
4. Kozy`r A. V. Pedagogichni umovy` formuvannya profesijnoyi majsternosti vy`kladachiv my`stecz`ky`x dy`scy`plin//Visny`k LNU imeni Tarasa Shevchenka, 2012, Vy`p. 11 (246), S. 11–17.
5. Landsheer V. Kontseptsiya «minimalnoy kompetentnosti»//Perspektivy. Voprosy obrazovaniya, 1988, vol.1.
6. Masol L. M. Formuvannya bazovy`x kompetentnostej uchniv zagal`noosvitn`oyi shkoly` u sy`stemi integraty`vnoyi my`stecz`koyi osvity`: metod. posib. dlya vchy`teliv / za nauk. red. L. Masol//Ky`yiv, vy`d-vo: Pedagogichna dumka, 2010, 228 s.
7. Oporno-instrukty`vni materialy` do napy`sannya ta zaxy`stu kursovy`x i dy`plomny`x robit: metod. rekom. / ukladachi O. L. Shkvyr, G. I. Dudchak.//Xmel`ny`cz`ky`j, XGPA, 2015, 40 s.
8. Standart vy`shhoyi osvity` Ukrayiny` pershogo (bakalavr`s`kogo) rivnya vy`shhoyi osvity`, galuz` znan` – 01 Osvita, special`nosti – 014 Serednya osvita. Predmetna specializaciya 014.13 Serednya osvita (Muzy`chne my`steczto). / Rozrobnny`ky`: Smy`rnova T.A., Labunecz` V.M., Stashevs`ka I.O., Omel`chenko A.I.//Ky`yiv: Ministerstvo osvity` i nauky` Ukrayiny`, 2017, 10 s.
9. Chvanova A. N. Formirovanie artistizma u muzyikantov-ispolniteley: dis. kand. ped. nauk: 13.00.08. Samara, 2005, 194 s.
10. Shmidt-Shklovskaya A. O vospitanii pianisticheskikh navykov.//Izdanie 2-e, Izdatelstvo «Muzyika», Leningradskoe otdelenie, 1985, 70 s.

Issues of Realization of Professional Competences of Students-Musicians of the Faculty of Arts

N. S. Ilinitska

Abstract. The changes taking place in higher education prompted the author to consider in detail the practical implementation of subject (professional) competences of students of the first (bachelor) level of higher education. Actualization of professional competences in music-pedagogical training of students-musicians takes place in the process of teaching subjects of instrumental-performing, theoretical cycles and writing of diploma projects. The article deals with the stages of students' work on musical compositions: learning, memorizing, mastering technical skills, working on artistic-image tasks and emotional concert performance. This students' stage-like activity took place both independently and with partial or constant pedagogical support of the teacher. The realization of these competencies contributes to the professional-personal development of students-musicians of the Faculty of Arts. Implementation of these competencies in professional subjects of instrumental-performing cycle («Basic Musical Instrument» (piano, bayan), «Accompaniment») and subjects of theoretical cycle («Musical Pedagogy», «Musical Psychology», «Methods of Musical Education in Pre-School Institution», «Methods of Music Education at School»), will help the student of the Faculty of Arts to acquire musical knowledge, to improve the general, musical, performing, pedagogical training necessary for achieving high level of professional mastery.

Keywords: *subject professional competencies, students-musicians, professional training, professional disciplines.*